

tant això ja pot anar amb l'adj. cat. *toix* (DECat, s. v. *toisc*).

¹ N'apleguen molts Mundet i Puigdevall en llur llibre *El General Savalls* (Girona, 1994, en les pàgines 186 i ss., fins a la 195), amb foto del paratge, p. 132; i sempre amb la mala grafia *Toix!* Però en aquell temps, aquesta mena de cacografia era molt general; fins Bosch de la Trinxeria deixà imprimir *despaix* en *Lena*, p. 94. — ² D'aquest abunden els NLL derivats, en el P. Val., p. ex. senyals *El Totxar* a Estavella i a Cotes, i barranquet *del Totxar* a Benifairó (xxix, 18.12; xxxi, 150.15; xxxii, 13.14).

Totxa, Totxar, Totxo, V. T. (misc. moss.) *Totzó*,¹⁵ V. *Tatzó*, s. v. *Tec*

TOU, TOUS, amb *Tova, Toves, Tovar, Tovell, Tovella* etc.

En el fons no és més que l'adj. *tuu*, substantivat, amb el significat de 'indret fondo, clot buit', que s'ha explicat en el DECat VIII, 647a6-11, com provinent del ll. *tōfus*; article on quedaran encara d'altres NLL,²⁵ que no caldrà repetir en l'article present.

TOU. 1) En el Ross. en el te. de Paçà, o allí a la vora, cap a Tuïr, 1148: «in term. de *Paciano*, ad locum quod v. *Coma de Touo*» (Albon, *Cart. du Temple*, p. 335). A Tuïr Desplanque documenta un carrer ³⁰ «del Tou» en l'a. 1671.

2) A Argelers, en el capbreu de 1292 crec que s'ha de llegir *Touo* (també pot ser *Toua*), allà on Gigot llegí «furnum ollarum juxta *Tonom de A*», «3 in *Tono*» (no *Tona*) (*Cerca* 1959, pp. 38, 39). Com que *TOFUS*³⁵ significava '(terra) tosca' en llatí, seria bon lloc per fer-hi un forn de terrissa.

3) *Clot del Tou*, a la Vall de Boí, te. Durro (xiii, 159 i Ll. q, 106); pron. *tóu*.

En altres bandes fa encara d'adjectiu, si bé en toponímia, és sempre en l'acc. primitiva 'buit de dins, cóncav, formant cavitat': com en *Camptou*, te. Basseilla: 1084: «ad Camp *Touo*» (doc. d'Organyà, *BABL* VIII, 532). *Tóu cóm* de Peronella, te. Vilajuïga (xxii, 171.15).

Com veurem també més avall, a l'extrem Nordoest la *o* pot canviar-se en *u* (per metafonia, o simplement a causa del hiatus) i després epèntesi de la -g-: *Puieugo*, te. Buirà, 'puig concavat' (xix, 106).

Sentit que retrobem en el compost *Montuell* a An⁵⁰ dorra: «Cap de ~», 3 k. al SE. d'Encamp (mapa del Consell, a. 1976).

Amplament representat en la toponímia del gascó pirinenc, on la fonètica normal l'ha fet pron. *tú*, a la Vall d'Aura, i en un paratge mun. de Canejam. *Le*⁵⁵ *Tóu*, masada al distr. St. Gaudens, te. Cazemelle; *Casse de Thou*, distr. de Foix, te. Brassac; Pic de *Thou*, distr. Bagnères de Big., te. Azet. Femenins i derivats: *Pene-Touo*, a Bagnères de B., te. Bramevaque. Cabanes de *La Thoue*, te. Argelès-Gazost. Bosc⁶⁰

de *Thouos*, distr. Sant Giron, te. Uchentein. *Touette*, masada te. Bagnères de B. *Las Touasses*, id., distr. St. Giron, te. Riverenert.

TOUS. I. Poble de l'Anoia en el camí d'Igualada, a Sta. Coloma de Q., més enllà de *Montbui*. *Pron.*: oït *tóus*, per Casac. 1920, a Sta. Coloma i a Freixenet, però a Igualada *tóus* a uns, *tóus* a d'altres; a Igualada jo també vaig oïr *tóus* el 1931 (exc. 129), però *tóus* el 1932, que és com aquest cognom sona més generalment en cat. central.

MENCIONS ANT. 960: «terra --- castro --- *Touos* --- comit Minorisa, castro *Montebui* --- ab Occ. ad *Ipsa Godda* --- Circi *Clariana* --- *Jorba*» (*Dipl. Cat. Vic*, 276, § 28); pot ser el mateix on Font Rius troba aqueix any «terminio de *Tovos*» (*C. d. p.*, § 6); 978: «St. Martino de *Tovos*» (Mas, *N. H. Bna.* XII, 207); 986: *Tovos* (*Cart. St. Cugat* I, 148); 1012: *Thouos* (*Cart. St. Cugat* III, 88; *Aebischer, Top.*, 81);²⁰ 1016: *Tovos* (Font Rius, *o. c.*, § 13, pp. 687, 688); 1023, crec que en *Cat. Car.* II, 200.11f. només se citen, sense el NL propi «Sanctus Petrus i Sanctus Martinus», si bé s'hi posa també un «*Castrum de Tovos*» potser d'aquest últim (II, 200, n. 42); 1023: *Tous* (Ripoll Vilamajor, *Monogr.* XLII, 1).

Segueixen dades anàlogues en el *S. XII*. 1169: «castro *Touis*» citat junt amb Brufaganya (MiretS., *TemplH.*, p. 321). *S. XII* en les llistes de parròquies del bisbat de Vic p. p. Pladevall, figura *Touos* dos. II, i *Tous* I i III (p. 72); 1199: el castell, citat també p. 209 en *TemplH.*, de MiretS., p. 209; 1331: S. Martini de *Thous* (*Misc. Griera* I, 377); 1359: *Tous* (*CoDoACA* XII, 61). A penes cal dir que és una niciesia del Sr. Català i Roca (*Fe i Vida*, 27-II-1955) creure que el nom de *Tous* li venia del sant patró del poble, que era St. Martí de Tours a Turena (el famós *Tours* que ve de TÜRÖNES la tribu gàllica d'aquella regió). El nostre suposa base *TOVOS* com mostren les mencions ant. etc.

II. TOUS, poble xurro, valencià, prop del Xúquer, el primer de llengua castellana, aigües amunt de Sumacàrcer i Càrcer, dels quals el separa un congost del riu; i no menys la desconfiança i poc apreci amb què els miren els valencians limítrofs de llengua nostra:⁴⁵ l'anomenen *tóus* a Antella, Castelló d. l. Ribera (xxxI, 129.25 i 123.20) i Sumacàrcer (xxxI, 138.16); on em confiaven: «els *toüéros* són salvatges, són negres i bastos, i porten una barba com uns roders».

A Sumacàrcer vaig fer una petita enq. de noms menors de *Tous* amb Anton de los Miguelillos, que hi treballava (queda en el cedular de l'*On. Cat.*). Basten poques indicacions històriques, puix que ja no és del nostre domini. 1257: s'imposa tribut de 400 besants, conjunt a *Tous* i *Terrabona*, i no se'n cobren sinó 300 sous (*El Arch.* I, 256). No figura en el *Rept.* 1257: lliuren a Bonanat Gamaori, porter reial, els castells de Sumacàrcer, *Toves*, *Terrabona* i alq. de *Càrcer* (Mtz.Fdo., *Doc. Val. ACA* I, n.º 74); 1258: a un altre els castells de *Sum.*, *Thoves*, *Terrabona* i alq. de *Càrcer* (id. ib., n.º 103); 1265: *Tovos* (ibid., n.º 611).